

ZAN THEP ΛΕΦΕΒΡ - ΠΙΕΡ ΜΑΣΕΡΕ

Ο ΕΓΕΛΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΑΣ**

**ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
Ι.Α. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.**

ΖΑΝ-ΠΙΕΡ ΛΕΦΕΒΡ – ΠΙΕΡ ΜΑΣΕΡΕ

Ο ΕΓΓΕΛΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μετάφραση
ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ “ΕΣΤΙΑΣ”

2006

Περιεχόμενα

Ouvrage publié avec le concours
du Ministère Français de la Culture et du
Ministère Français des Affaires Etrangères.

Πρώτη Έκδοση: Δεκέμβριος 1998
Δεύτερη Έκδοση: Ίούνιος 2006

Τίτλος πρωτοτύπου:

Jean-Pierre Lefebvre et Pierre Macherey, *Hegel et la société*
© Εκδόσεις Presses Universitaires de France, Παρίσι 1984
© για την ελληνική γλώσσα, Βιβλιοπωλείον της Έστιας

Διόρθωση: Βασίλης Κρομμύδας
Στοιχειοθεσία: Μαρία Γεωργακοπούλου
Έκτύπωση: Γραφικές Τέχνες «Corfu»
Βιβλιοδεσία: Α. Πετρέλης & Υιός

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
Ι.Α. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
Ευριπίδου 84 - 105 53 Αθήνα
info@hestia.gr • www.hestia.gr

ISBN 960-05-0831-3

- 9 Παρουσίαση
- 11 'Ο Έγγελος και ή κακή φήμη του
'Η αρχή ως τέλος και τὸ τέλος ως αρχή και οὐτα
καθ' ἐξῆς, 16
- 19 'Ο Έγγελος και τὸ δίκαιο
- 27 'Η κοινωνία πολιτῶν
'Η στιγμή τῆς διαφορᾶς, 27 – 'Η αντίφαση τῆς κοι-
ωνίας πολιτῶν, 30 – Τὸ ἐξωτερικὸ κράτος, 35 – Τὸ
σύστημα τῶν ἀναγκῶν, 39 – 'Ο καταμερισμὸς τῆς
ἐργασίας, 43 – 'Η διαίρεση τῆς κοινωνίας πολιτῶν
σὲ τάξεις (Stände), 47 – 'Ο ὄχλος και ή ταξικὴ
συνείδηση, 53 – 'Ο ἰμπεριαλισμὸς τῆς κοινωνίας πο-
λιτῶν, 56 – Τὸ σωματεῖο, 59.
- 65 'Η πολιτεία
'Η ἰδέα τῆς πολιτείας, 65 – Ἐναντίον τοῦ Ρουσσῶ,
68 – 'Η πολιτεία ὡς ἄτομο και ή ἱστορικὴ συγκρό-
τησή της, 73 – Τὸ πνεῦμα ἐνὸς λαοῦ: τὸ Volksgesit,
77 – Κυριαρχία και ἐξουσία, 81 – 'Ο κυρίαρχος, 84
– 'Ο κυρίαρχος λαός, 88 – Τὸ γενικὸ συμφέρον και
ή διοίκησή του, 92 – Τὸ τέλος τοῦ κράτους, 101.
- 105 Κείμενα: Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ *Στοιχεῖα τῆς φιλο-
σοφίας τοῦ δικαίου*
Α' / 'Η ἰδέα τοῦ ἥθους (Sittlichkeit) (§§ 151 και προ-
σθήκη: 156 και προσθήκη), 106.

Β/ 'Η άστική κοινωνία πολιτῶν (§§ 182 και προσθήκη, 183), 107.

Γ/ Τὸ σύστημα τῶν ἀναγκῶν και οἱ νόμοι τῆς οἰκονομίας (§§ 189 και παρατήρηση και προσθήκη), 109.

Δ/ 'Η ἀνάγκη και ἡ κοινωνική παράσταση τῆς ἀνάγκης (§§ 192 και προσθήκη, 193, 194 και παρατήρηση), 111.

Ε/ 'Η ἀφηρημένη ἐργασία (§ 198), 113.

ΣΤ/ Οἱ διάφορες τάξεις (Stände) (§ 201 και προσθήκη), 114.

Ζ/ 'Η τιμὴ τοῦ ἐπαγγέλματος (§ 207 και παρατήρηση και προσθήκη), 115.

Η/ 'Ο ὄχλος και ἡ ἐπαναστατικότητα (§§ 243, 244 και προσθήκη), 117.

Θ/ Οἰκονομική ἐπέκταση και ἀποικιοκρατία (§§ 246, 247 και παρατήρηση, 248), 118.

Ι/ Τὸ σωματειακὸ πνεῦμα (§§ 251, 252 και παρατήρηση, 253 και παρατήρηση, 254, 255 και παρατήρηση και προσθήκη), 120.

ΙΑ/ 'Η ἰδέα τῆς πολιτείας (§§ 257, 258 και παρατήρηση), 124.

ΙΒ/ 'Εναντίον τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν (§ 272 και παρατήρηση και προσθήκη), 128.

ΙΓ/ 'Η ἱστορική συγκρότηση τῆς πολιτείας (§ 274 και παρατήρηση και προσθήκη), 132.

ΙΔ/ 'Απὸ τὴν κυριαρχία στὸν κυρίαρχο (§ 279 και παρατήρηση και προσθήκη), 133.

ΙΕ/ Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι (§§ 289 και παρατήρηση, 295 και παρατήρηση), 138.

ΙΣΤ/ 'Η λαϊκὴ βούληση (§ 301 και παρατήρηση), 141.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΣΚΟΠΟΣ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ εἶναι νὰ βοηθήσει στὴν ἀνάγνωση ἐνὸς κειμένου τοῦ "Ἐγγελοῦ ποῦ θεωρεῖται δύσκολο, τῶν *Στοιχείων τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου* (*Grundlinien der Philosophie des Rechts*). Ἐπικεντρωθήκαμε στὸ τρίτο μέρος του, ποῦ ἀναλύει τὶς διαφορὲς πλευρὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Τὸ κείμενο εἶναι δύσκολο, ἀλλὰ ὄχι σκοτεινὸ. Ὁ "Ἐγγελος θεωρεῖ τὴ φιλοσοφία ὀρθολογικὸ ἐγχείρημα, «ἐπιστημονικόν». Εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἀκατανόητος. "Ὅμως γι' αὐτὸν ἡ ὀρθολογικότητα εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπὸ μίαν αὐστηρὴ ἐπιστημονικὴ παρουσίαση τοῦ περιεχομένου της: ἔτσι ἐξηγεῖται ὁ δύσβατος χαρακτήρας τῆς ἐγγελιανῆς ἐκθεσης, ποῦ τὴν ἀφομοιώνουμε καταβάλλοντας μόνο μίαν προσπάθεια προσεκτικῆς ἀνάγνωσης και κατανόησης.

Ἐπιλέξαμε μερικὰ ἀποσπάσματα αὐτοῦ τοῦ κειμένου, τὰ μεταφράσαμε και τὰ σχολιάσαμε, προκειμένου νὰ προετοιμάσουμε και νὰ στηρίξουμε αὐτὴ τὴν προσπάθεια. Ἀποφύγαμε ὅσο τὸ δυνατόν νὰ προτείνουμε ἢ ἔστω νὰ ὑπαινιχθοῦμε κάποια ἱστορικὴ ἢ δογματικὴ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου. Αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία θέτει ἐντελῶς διαφορετικὰ προβλήματα, ποῦ δὲν μποροῦν ν' ἀντιμετωπισθοῦν προτοῦ τὸ ἐγγελιανὸ κείμενο διαβασθεῖ ἀπλῶς κατὰ γράμμα, σὲ πρῶτο ἐπίπεδο.

Ἐκεῖνο ποῦ θελήσαμε νὰ δείξουμε, ἐνάντια σὲ μίαν ἀκόμη ἰσχυρὴ παράδοση, εἶναι ὅτι ὁ "Ἐγγελος εἶναι ἀπολύτως ἀναγνώσιμος και ἀναγνώσιμος ἀπὸ ὅλους, ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ καταβάλλουμε πραγματικὰ τὴν προσπάθεια ποῦ μόλις ἀναφέραμε.

Μία ἀπὸ τὶς δυσκολίες ποῦ ἀντιμετωπίζει εἰδικὰ ὁ ἀναγνώστης τοῦ "Ἐγγελοῦ ἀφορᾷ τὸν τρόπο ἐκφραστῆς του, τὴ γλώσσα, ἀκριβέστερα τὴν ὀρολογία του. "Ὅλοι

οί φιλόσοφοι, ή σχεδόν όλοι, είναι καί συγγραφείς, έχουν λοιπόν ένα ύφος. 'Ο Έγγελος δέν αποτελεί έξαιρεση, έχει ένα έντελως δικό του ύφος καί μόνον άν τó έλέγχουμε, έχουμε πρόσβαση στο σύστημα σκέψης του. Προκειμένου νά διευκολύνουμε τήν εκμάθηση αυτής τής γλώσσας, επιμείναμε ειδικά σέ όρισμένα προβλήματα όρολογίας καί προσπαθήσαμε νά τά διαλευκάνουμε καθ' όδόν. Οί κύριοι όροι γύρω από τούς όποιους περιστρέφεται όλη ή έγελιανή έκθεση τού δικαίου καί τού κοινωνικού συγκεντρώθηκαν στο τέλος τού βιβλίου σ' ένα σύντομο όρολόγιο· οί τυπωμένες με πλάγιους χαρακτήρες λέξεις τού σχολίου παραπέμουν σ' αυτό.

Ξεκινάμε από ένα συνολικό σχόλιο τού κειμένου τού Έγγελου, προετοιμάζοντας έτσι τήν ανάγνωση τών αποσπασμάτων, τά όποια παρουσιάζονται στη συνέχεια σέ πρωτότυπη μετάφραση.

Ο ΕΓΓΕΛΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΚΗ ΦΗΜΗ ΤΟΥ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΕΓΓΕΛΟΥ έχει κακή φήμη.

Όρισμένοι τήν φορτώνουν μάλιστα με βαρύτατες κατηγορίες.

Φημίζεται κυρίως ως δυσνόητη, πιό δυσνόητη από τις άλλες.

Τούτο, χοντρικά, για τριών ειδών λόγους: Λόγω τού τρόπου με τόν όποιο ό Έγγελος εκφράζει καί αναπτύσσει τις σκέψεις του, λόγω αυτών τούτων τών σκέψεών του καί, τέλος, λόγω τής συγκεκριμένης φήμης πού δημιουργήθηκε από τήν αρχή καί τρομάζει τούς καλοπροαίρετους αναγνώστες.

Όμως ή φιλοσοφία τού Έγγελου δέν είναι πραγματικά δυσκολότερη από κάποια άλλη. Ίσως είναι καί ευκολότερη από όρισμένες άποψεις, ιδίως από τήν άποψη τής μνήμης. Η κατανόησή της αποτελεί καί απομνημόνευσή της. Γιατί είναι τότε σάν νά τήν δουλεύουμε μόνοι μας, σάν νά τήν αναπλάθουμε σ' ότιδήποτε σκεφτόμαστε.

Καμιά φορά δέν μπορούμε πιά ν' απαλλαγούμε απ' αυτήν.

Αυτή ή «κακή» φήμη εκφράζει ώστόσο μιάν αλήθεια: Ότι δέν υπάρχει «όμαλή» είσοδος στη φιλοσοφία τού Έγγελου. Μπαίνουμε σ' αυτήν σάν στον χορό: Ένα χέρι τείνεται, άδιάφορο ποιό, πρέπει νά τó αρπάξουμε, πρέπει νά μπούμε σέ κάτι πού ήδη κινείται.

Οί πρώτοι γύροι ζαλίζουν. Μπορεί νά γυρίζει κανείς καιρό, ένίοτε πολύ καιρό, χωρίς νά καταλαβαίνει τó παραμικρό. Περίεργο θά ήταν νά μὴν υπήρχε αυτός ό ίλιγγος, νά μὴν είχαμε προβλήματα προσαρμογής.

Όσοι είναι ήδη μπασμένοι στον χορό ή έχουν έμπεδώσει τόν τρόπο πρόσβασης μπορούν ώστόσο νά προ-